

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

Analiz

No: 228 / Nisan 2019

SIYONİST GÜVENLİK TAHAYYÜLÜNDE DEMOGRAFI UNSURU

ÖZGÜR DİKMEN

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2019

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.
ISBN: 978-605-80703-2-5

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon: +90 (312) 430 26 09 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email: orsam@orsam.org.tr

Fotoğraflar: Anadolu Ajansı

SIYONİST GÜVENLİK TAHAYYÜLÜNDE DEMOGRAFI UNSURU

Yazar Hakkında

Özgür Dikmen

Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladı. İstanbul Şehir Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Kudüs İbrani Üniversitesi'nden de İsrail Çalışmaları alanlarından yüksek lisans dereceleri aldı. TRT World'de bir süre araştırımcı olarak çalışan Dikmen, halen İbn Haldun Üniversitesi'nde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Avrupa Yahudi tarihi, İsrail siyaseti ve dış politikası alanlarında çalışmalar yapan Özgür Dikmen; İngilizce, Arapça ve İbranice bilmektedir.

Nisan 2019

İçindekiler

Giriş	3
Soğuk Savaş Sonrasında Ortadoğu’da Güvenliği Tartışmak	4
İsrail’in Jeopolitik Tahayyülünde Yahudi ve Arap Nüfusu	5
Siyonizm’in Muhayyel Coğrafyası ve Demografik Engeller	7
Demografik Tehdidi Ortadan Kaldırma Çabası ve Yerleşimler.....	8
Filistin’de “Arap Sorunu” ve Transfer Fikri	10
Sonuç	12
Son Notlar	13

Giriş

İsrail'in güvenliği meselesi uluslararası ilişkiler ve güvenlik literatüründe daha çok İsrail'in Ortadoğu'daki devletler ya da büyük güçler bilhassa da ABD'yle kurduğu ilişkiler üzerinden tartışılan bir mesele olagelmıştır. Salt büyük güçlerle ilişkiler üzerinden yürütülen güvenlik tartışmaları belirli ölçülerde Soğuk Savaş döneminin güvenlik tahayyülünü yansıtmaktadır. Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte ülke güvenliği meselesine bakış değişmiş, eleştirel jeopolitiğin sunduğu teorik zemin, ülkelerin mevcut jeopolitik izleklerini doğrulamanın ötesine geçerek ülkelerin izlediği güvenlik siyasetinin ve jeopolitik yönelimlerinin “dışarıya” iletmek istediği mesaj kadar “içeriye” yönelik kurgularını tartışma imkânı sunmuştur. Bu da güvenlik çalışmalarında ülkelerin kendilerini nasıl idrak ettiklerine ve kimliklerini nasıl tanımladıklarına dair tartışmaları merkeze taşımıştır. Ülkelerin iç siyasi tartışmalarının ve siyasi elitlerin zihnindeki devlet kimliğinin jeopolitik konumlandırma ve güvenlik politikaları bağlamında ele alınması, daha önceden güvenlik bağlamında tartışılmayan çeşitli unsurlara literatürde alan açmıştır.

En başından beri İsrail'in varoluşu söz konusu olduğunda gündeme gelen ama yeterince tartışılmayan, son dönemde de İsrailli siyasetçilerin gündemlerini yoğun olarak işgal etmeye başlayan konulardan birisi İsrail'in demografik yapısıdır. Yönetici elitlerin zihninde daimî bir mesele olagelen demografik yapı meselesi temelde İsrail sınırları içerisinde Yahudi çoğunluğun sağlanması ve böylelikle devletin “Yahudi” karakterinin korunmasıyla ilgilidir. Her ne kadar siyasetin gündemini yoğun olarak işgal etse de İsrail'in demografik güvenliği meselesi ve buna yönelik geliştirilen stratejiler güvenlik çalışmaları bağlamında yeterince tartışılan bir konu değildir. Ancak demografi meselesi bir “Yahudi devleti”

olarak kurulan İsrail'in en varoluşsal meselelerinden biridir. Avrupa'daki Yahudi sorununa bir kesin ve kalıcı bir çözüm bulmak iddiasıyla bir Yahudi devleti olarak kurulan İsrail, kendisini Yahudilerin güvende yaşayabileceği yegâne toprak parçası olarak sunmakta ve bunun ön koşulu olarak da İsrail toplumunun nitelikli çoğunluğunun Yahudiler olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu şekilde bakıldığında İsrail sınırları içerisinde Yahudi çoğunluğu sağlama çabaları kendi içinde tutarlı ve halihazırda gerçekleştirilmiş bir arayış olarak görülebilir. Ancak bu çaba pek çok tartışmayı beraberinde getirmekte ve çeşitli kırılganlıklar barındırmaktadır. Bu durum da demografik çoğunluk meselesinin İsrail güvenlik anlayışında cariliğini korumasının başlıca sebebidir.

Öncelikli olarak söylenmesi gerekir ki demografi meselesinin İsrail açısından bir tehdit olduğunu savunanlar da bunun tersini iddia edenler de gerek istatistiklerde farklı dönemlere ve trendlere bakarak gerek de geleceğe dair subjektif projeksiyonlar ortaya koyarak iddialarını destekleyebilmektedir.

Her ne kadar demografik güvenlik meselesi uzun dönemde İsrail'in önemli güvenlik meselelerinden biri olsa da son dönemde nüfus meselesinin bir tehdit olmaktan çıktığı gerek sosyal bilimsel literatürde gerekse çeşitli analizlerde kendine yer bulan bir ifadedir. Öncelikli olarak söylenmesi gerekir ki demografi meselesinin İsrail açısından bir tehdit olduğunu savunanlar

da bunun tersini iddia edenler de gerek istatistiklerde farklı dönemlere ve trendlere bakarak gerek de geleceğe dair subjektif projeksiyonlar ortaya koyarak iddialarını destekleyebilmektedir. Dolayısıyla her iki görüşü savunanlar da aslında belli siyasi pozisyonlardan konuşmaktadır. Bu pozisyonlardan birini savunmak yerine neden demografi meselesinin güvenlikleştirildiği, bunun için hangi söylemlerin kullanıldığı ve böylelikle İsrail siyaseti bağlamında pek incelenmeyen bir konu olan demografinin nasıl politik bir mesele haline geldiğinin analiz edilmesi bu makalenin temel hedeflerinden biridir.

İsrail'in demografik yapısının İsrail güvenliği açısından önemini anlayabilmek için İsrail'in bir "Yahudi devleti" olarak tanımlanmasını incelemek gerekmektedir. Bu çerçevede bir "Yahudi devleti"ni ortaya çıkaran tarihsel koşullara bakmak yerinde olacaktır. Bu açıdan İsrail'in kendini "Yahudi devleti" olarak idealize etmesini ve bunun problemlerini tartışmaya açarken aynı zamanda teknik olarak bunun imkanlarını da tartışmak gerekmektedir. Dolayısıyla 1948

Savaşı sonrasında Siyonist kurucuların yaşadığı ikilemlerin ve 1967 Savaşı'nda işgal edilen Batı Şeria'nın İsrail nüfus dengesini değiştirme potansiyelinin İsrail güvenliği bağlamında ele alınması elzemdir. Özellikle işgal altındaki toprakların Yahudi olmayan nüfusu İsrail'in ciddi ölçüde güvenlikleştirdiği bir meseledir ve İsrail'in kuruluş sürecindeki yapısal meselelerden ciddi bir kısmını halen çözemediğini göstermektedir.

Bu çerçevede İsrail'in bir yandan Yahudi kimliği vurgusunu, diğer yandan güvenlik kaygılarının yarattığı ikilemleri kendine ait olarak tanımladığı coğrafya üzerindeki demografik varoluş stratejisi üzerinden tartışmak İsrail'in güvenliğinin ideolojik kodlarının masaya yatırılmasına imkân sağlar.

Soğuk Savaş Sonrasında Ortadoğu'da Güvenliği Tartışmak

Soğuk Savaş'ın bitişinin, bilhassa Ortadoğu açısından, en büyük etkilerinden birisi bölgesel ölçekte iki kutbun desteklediği vekalet savaşlarının son bulması olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dö-

nemde Ortadoğu’da devletler arası düşmanlık ve çatışma trendi düşüşe geçerken devlet içi çatışma ve savaşlar yükselişe geçmiştir. Bu da meselenin klasik güvenlik analizinin sunduğu araçlarla anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Her ne kadar ABD ve Rusya Ortadoğu’da pozisyonlarını sağlamlaştıracak hamleler yapsalar da sahadaki çeşitli gruplar da belirleyiciliklerini korumaktadır¹. Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası Ortadoğu’da güvenlik meselesi bölgesel ve devletlerarası olduğu kadar devletiçi düzeyde tartışılmasına ihtiyaç duyulan bir konuya dönüşmektedir. Soğuk Savaş’ın iki kutupluluğunun getirdiği göreceli çatışmasızlık ortamı devletler kadar devlet-altı unsurların da iki kutuptan biriyle kendini ilişkilendirerek ayakta kalmalarını sağlarken, Soğuk Savaş’ın savaşın sona ermesiyle hegemonik istikrar yerini gruplar arası çatışmalara bırakmıştır. Bunun bir sonucu olarak da uluslararası güç dengeleri ve büyük güçlerin rekabeti salt açıklayıcı faktörler olma özelliklerini kaybetmiştir².

Ortadoğu için Soğuk Savaş’ın 1960’larda başladığı söylenebilir. Bu da ABD’nin İsrail’e verdiği koşulsuz desteğin başlangıç dönemine tekabül eder. Bunun karşısında Sovyetler Birliği de Arap devletlerini desteklemeye başlamış ve Soğuk Savaş’ın bölgedeki kampları böylelikle ortaya çıkmıştır. Çeşitli kaynaklarda 1967 ve 1973 Savaşları Sovyetler Birliği ve ABD arasında gerçekleşen vesayet savaşları olarak yorumlanmıştır³. Bütün tartışmaların ötesinde İsrail’in ABD’nin koşulsuz desteği sayesinde ayakta kalabildiği iyi bilinen bir gerçektir. ABD’nin desteği Soğuk Savaş sonrasında da devam etmiş ve ABD Başkanı Donald Trump’ın başkanlığının ilk dönemlerinden itibaren en üst düzeye çıkmıştır. ABD’nin Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıma kararı bu desteği en mücessem örneğidir. Trump yönetimi sadece Kudüs konusunda değil diğer pekçok konuda da İsrail’in pozisyonuna şartsız destek vermektedir. Bunlardan birisi de İsrail’in işgal altında tuttuğu Batı Şeria’daki Filistin topraklarının İsrail sınırlarına tedrici olarak dahil edilmesidir. Ancak İsrail, ABD’den aldığı koşulsuz desteğe, Ortadoğu’daki mevcut parçalı duruma

ve doğrudan fiziksel olarak karşısına çıkabilecek herhangi bir siyasi entite olmamasına rağmen işgal altında tuttuğu Batı Şeria’yı topraklarına katma konusunda ciddi çekimserlikler taşımaktadır. Bu çekimserlik İsrail’in yapısal sorunlarından pek çoğunu açığa vurur.

İsrail’in ilk Başbakanı David Ben Gurion’un söyledikleri farklı yönleriyle İsrail’in nüfus kaynaklı sorunlarının halen devam eden derin etkilerine işaret etmektedir:

“Hem demokratik hem de Yahudi niteliği olan bir devlet kurma şansımız var. Ancak bu şans sadece İsrail toprağında geçerli. Bütün İsrail toprağını elimizde tutabiliriz ama bunu yaparsak şimdiye dek kazandığımız her şeyi kaybetme

1920’lerden beri işgal ettiği topraklar üzerinde Yahudi çoğunluğu sağlamak İsrail’in varoluşsal güvenlik kaygılarından birine dönüşmüş ve askeri tercihlerini büyük ölçüde etkilemiştir.

ihtimalimiz var. Eğer bir konuda amaçlarımızdan taviz vermemiz gerekirse bu tavizimiz İsrail toprağını bir seferde ele geçirme konusunda olsun. Şimdilik yarısına yerleşip kalanını ele geçirmenin hayalini yaşatabiliriz.”

1920’lerden beri işgal ettiği topraklar üzerinde Yahudi çoğunluğu sağlamak İsrail’in varoluşsal güvenlik kaygılarından birine dönüşmüş ve askeri tercihlerini büyük ölçüde etkilemiştir.

İsrail’in Jeopolitik Tahayyülünde Yahudi ve Arap Nüfusu

Nüfus meselesi günümüz İsrail’inde “işleyen bir saatli bomba” olarak nitelendirilmektedir.

Gerek İsrail içinde gerek işgal altındaki Batı Şeria'da artan Arap nüfusun Yahudi nüfusa oranının İsrail aleyhine bozulması ihtimali her an patlak vermeye hazır bir bomba olarak görülmüş ve bu şekilde toplumsal-siyasi söylemde yerini almıştır. Bu durum nüfus meselesinin İsrail tarafından ne düzeyde güvenlikleştirildiğine iyi bir örnektir.

1928'de Dördüncü Göç Dalgası'yla 60 bin kadar Yahudi'nin Filistin'e gelmesi bir yandan ciddi bir ekonomik krize yol açarken diğer yandan Siyonist liderlerde Yahudilerin demografik çoğunluğu ele geçirebileceği fikrini uyandırmıştır.

Nüfus meselesi pratik anlamda İsrail'in siyasi ve jeopolitik tercihlerine yön vermiştir. Bu durum İsrail'in kuruluş sürecinden öncesine dek uzanmaktadır. Yahudilerin demografik çoğunluğu sağlaması gerektiği fikri 1920'lerde ortaya çıkmıştır. 1928'de Dördüncü Göç Dalgası'yla 60 bin kadar Yahudi'nin Filistin'e gelmesi bir yandan ciddi bir ekonomik krize yol açarken diğer yandan Siyonist liderlerde Yahudilerin demografik çoğunluğu ele geçirebileceği fikrini uyandırmıştır. Bu göç dalgalarının sonuçlarından biri olan 1929'daki büyük çaplı Arap ayaklanması Siyonistlerin zihninde demografik üstünlüğü ele geçirmenin işgalin sürecinin devam ettirilebilmesi açısından bir mecburiyet olduğunu düşündürmüştür. Zira ayaklanma sürecinde yaşanan can kayıpları Siyonist liderlere Yışuv'un askeri ve demografik kırılganlığını göstermiştir. David Ben Gurion'un bu konudaki yorumu "Ayaklanma varsa, sorulacak herhangi bir soru kalmadı." şeklinde olmuştur. Ayaklanmayla birlikte Siyonist

liderler zaten demografik açıdan homojen bir Yahudi devletinin önünde engel teşkil eden Filistinli nüfusu doğrudan bir tehdit olarak algılamaya başlamıştır. 1800'lerin sonundan 1920'lere giden süreçte Siyonistlerin arayışları İngiliz mandasında otonomi, federalizm ve iki milletli tek devlet gibi çözümler etrafında dolaşırken 1920'lerin ortasından 1935'lere giden süreçte Yahudi çoğunluğun egemenliğini üstlendiği ve Arapların siyasi çerçevesinde yer almadığı bir Yahudi devleti fikrine yönelik hareketlenmeler başlamıştır. Zira Yahudilerin tek başına çoğunluğu sağlayabileceği bir durumda Araplara siyasi olarak alan açmak Filistin sathında mutlak Yahudi egemenliğini sağlamak açısından istenmeyen bir duruma işaret eder. Dolayısıyla Filistin'de Yahudi çoğunluğun sağlanması, iki milletli bir devlet yerine yerli Filistinli nüfusa herhangi bir politik önelliğin verilmediği tek milletli bir yapı öngörülmüştür. 1935'e dek Beşinci Göç Dalgası'yla 200 bin Yahudi'nin Filistin'e gelmesi David Ben Gurion'u on yıl içerisinde Yahudi çoğunluğun sağlanabileceğine ikna etmiş, böylelikle Siyonist siyasetçilerin zihninde iki milletli devlet ve federasyon çözümleri tamamen rafa kalkmıştır. Bu noktadan sonra temel amaç bir Yahudi devletinin ilanından önce Yahudi çoğunluğun sağlanması olarak belirlenmiştir.

1936 Arap İsyanı'nın sonuçlarından biri de İngiltere'nin 1936 yılında yayınladığı Beyaz Belge olmuştur. Bu belgeyle İngilizler gelecek beş yıldaki Yahudi göçünün 75 bini geçemeyeceğini ve beş yıl sonunda da Arap çoğunluğun bu konudaki kararının esas belirleyici olacağını deklare etmiştir. Yahudi çoğunluğa ulaşmanın önüne çok büyük bir engel koyan bu tarz bir deklarasyon, Filistin'deki Yahudi terör örgütlerinin İngilizleri sert bir şekilde hedef almasına ve nihai olarak da İngiltere'nin mandayı sonlandırarak Filistin'den çekilmesine neden olmuştur.

1947'ye gelindiğinde Filistin'deki nüfus kabaca 400 bin Yahudi ve 500 bin Arap'tan oluşmaktaydı. 1920, 1929 ve 1936'daki Arap İsyanları Yahudilerin tedirginliğini arttırırken, gün geçtikçe artan ve Filistin'deki ekonomik krize katkı sağ-

layan Yahudi nüfus da Arapların gerginliğini artırıyordu. İsrail'in bağımsızlığının ilan edilmesinin hemen öncesinde demografik üstünlük meselesi herkesin üzerine kafa yorduğu ama kimsenin açıktan konuşmadığı bir mesele haline gelmişti. Bugün İsrail sağ siyasi kanadının en eski kavramlarından biri olan “transfer” de bu atmosferde ortaya çıkmıştır. Transfer tarihsel ve mevcut anlamıyla İsrail içindeki ve özellikle de 1967'den sonra işgal ettiği Batı Şeria'daki Arap nüfusun sınır dışına “transfer edilmesini” ve böylelikle İsrail toplumunun homojenleştirilmesini ifade eder. Bu fikrin en net örneklerinden biri 1948 Savaşı öncesinde ve savaş sürecinde gözlemlenmiştir. Mayıs 1948'e yaklaşan süreçte David Ben Gurion, Yahudilerin elinde Kudüs'ün Batı kısımlarındaki homojen Yahudi varlığını örnek göstererek Kudüs'ün ve İsrail'in diğer kısımlarında da bu tarz bir değişikliğin gerekli olduğunu söylemiştir⁴. 1940'ların ikinci yarısında Siyonist örgütlerin Araplara karşı sistemli yerinden etme ve katliamlar aracılığıyla yürüttüğü demografik tasarım İsrail'in devletleşmesi sürecindeki demografik tehdit algısının en net göstergesidir⁵.

Kudüs'ün tamamen İsrail'in kontrolüne geçişiyle birlikte Yahudi devleti Yahudiler için sığınak olmanın ötesinde, Tevrat'taki bir zamanların muhayyel topraklarında İsrail'in egemen oluşunu ifade etmeye başlamıştır.

Siyonizm'in Muhayyel Coğrafyası ve Demografik Engeller

İsrail'in demografi ve güvenlik ilişkisine mevcut bakışını şekillendiren en ciddi dönüm noktası 1967 Savaşı olmuştur. 1967 Savaşı hem İsrail hem de Ortadoğu açısından pek çok kırılmanın yaşandığı bir olaydır. 1967'de İsrail'in

Arap ordularını yenilgiye uğratmasıyla daha öncesinde Ürdün'ün askeri kontrolünde olan Doğu Kudüs ve Batı Şeria, Mısır'ın egemenliği altındaki Sina yarımadası ve Suriye'nin elindeki Golan Tepeleri İsrail'in işgaline uğramıştır.

İsrail'in kuruluşundan sonra Yahudilerin tarihsel coğrafyası ve asli vatanları olarak tanımlanan şehirler de İsrail'in kontrolüne geçmiş ve bu durum İsrail'in bir Yahudi devleti olarak tamamlanışını ifade etmiştir. Özellikle Kudüs'ün tamamen İsrail'in kontrolüne geçişiyle birlikte Yahudi devleti Yahudiler için sığınak olmanın ötesinde, Tevrat'taki bir zamanların muhayyel topraklarında İsrail'in egemen oluşunu ifade etmeye başlamıştır. 1967'deki savaş sonucunda ortaya çıkan tablo, Siyonist Yahudilerin kendi bakış açılarından iki bin yıllık sürgünden kendilerine vaat edilen topraklara ve egemenliğe dönüşlerini ifade eder⁶. Bu açıdan Kudüs'ün tamamen kontrol edilmesi siyasi bir proje olan Siyonizm'in de tam anlamıyla amacına ulaşması şeklinde yorumlanabilir.

Diğer yandan 1967 Savaşı'yla kazanılan topraklar İsrail'i ciddi bir ikilemde bırakmıştır. Bu ikilemin temelinde de İsrailli Yahudiler ve Filistinli Arapların nüfus oranları yatmaktadır. İsrail'in sunduğu resmi rakamlara göre 1967 yılında İsrail nüfusu 2.383.000⁷, işgal edilen Batı Şeria nüfusu da 598.637⁸ olarak belirlenmiştir. Temmuz 2017 itibarıyla İsrail nüfusu 8,299,706⁹, Batı Şeria nüfusu da 2,747,943'tür¹⁰. 1967 Savaşı'nın hemen sonrasında Batı Şeria'daki Filistinli nüfusunun İsrail nüfusuna oranı yaklaşık 1/4 iken 2017 itibarıyla bu oran 1/3'e yükselmiştir. Bu durum da İsrail'in demografik tehdit algısını yükselten bir faktördür. İsrail'in nasıl bir devlet olmak istediği sorusu da bütün bunlarla birlikte gündeme gelmiştir. En başından beri İsrail'in dış dünyaya yönelik “İsrail topraklarında demokratik bir Yahudi devleti” söylemi demografik nedenlerle sorgulanmaya başlanmıştır. Zira Filistinli nüfusun bu kadar yoğun olduğu bir bölgeyi işgal ederek topraklarına katmaya çalışırken bir yandan da gerçek anlamda demokratik işleyişi devam ettirmek homojenleşme arayışın-

daki İsrail açısından varoluşsal bir krize yol açabilecektir. Bu durumda “Yahudi devletinin” “Yahudiliği” etnik ve diğer açılardan tehlikede olacaktır. Dolayısıyla İsrail eğer “İsrail toprakları” olarak tanımladığı Ürdün Nehri’nin doğusunu ifade eden bölgede “Yahudi devleti” niteliğini devam ettiremeyebilecektir.

Demokrasi, Yahudilik ve İsrail toprakları şeklindeki üç unsurdan ikisini seçmesi gerektiği bir bağlama sıkışmıştır. Seçeneklerden birisi demokrasi söylemini sürdürebilecek ve Yahudi kimliğini koruyabilecek bir İsrail’dir ki bu durum 1967 Savaşı’nda işgal edilen topraklardan çekilmeyi öngörmekteydi. Böylelikle İsrail Batı Şeria’da yaşayan Araplara vatandaşlık vermek zorunda kalmayacak ve işgal yönetimini sona erdirecekti. Ancak bu durum Siyonizm’e ve 1967 sonrasında İsrail toplumundaki hissiyata ters düşen bir durumdu ve iç siyaset açısından asla tercih edilemezdi. Diğer yandan hem işgal edilen toprakların İsrail’e dahil edilerek Siyonizm’in territoryal hedefinin gerçekleştirilmesi hem de İsrail’in Yahudi karakterinin korunması amaçlarıyla hareket edilecek olursa İsrail’in demokratik bir ülke olduğu söyleminin zemini kalmayacaktı zira bu durum Batı Şeria’da yaşayan ve günümüzde 2,5 milyonu aşan Filistinli nüfusun işgal rejiminde yaşaması anlamına gelecekti ki günümüzde yaşanan durum neredeyse budur. 2,5 milyon insanın 50 yılı geçkin bir süredir askeri idareyle işgal altında yaşadığı bir rejimin demokratikliğinden bahsetmek absürt bir durum olacağından İsrail’in demokrasi söylemine yer kalmayacaktı. Son seçenek de işgal edilen topraklardaki Araplara İsrail vatandaşlığı verilerek hem demokrasi söyleminin korunması hem de işgal edilen toprakların elde tutulması oluyordu ki bu durum da İsrail’in Yahudi çoğunluğunu ortadan kaldıracak bir opsiyon olarak görülmüştür. Mevcut nüfus artış trendinin devam etmesi halinde 2050’den önce İsrail sınırları içerisindeki Arap nüfusu Yahudi nüfusunu geçebileceği öngörülmüştür¹¹.

İşgal altındaki Filistin toprakları halen İsrail siyasetinin önemli gündemlerinden biridir ve

daha çok demografik güvenlik ve kamu güvenliği bağlamlarında gündeme gelmektedir. Batı Şeria topraklarının doğrudan İsrail’e dahil edilmesi fikri son dönemde ciddi bir toplumsal destek bulmuş olsa da¹² bu fikre karşı çıkan ciddi bir kesim de bulunmaktadır. Batı Şeria’nın ilhakı fikri yer yer güvenlik kaygılarıyla yer yer de dini referanslarla destek bulurken İsrail’in Batı Şeria’dan çekilmesi ve burada tam egemenliği olan bir Filistin devletine alan açılması gerektiği fikri güvenlik gerekçesiyle ileri sürülmektedir¹³. Özellikle üst düzey pozisyonlardan emekli olan asker ve istihbarat görevlileri, istikrarlı bir ortamın sağlanması ve potansiyel savaşlarla toplumsal olayların ortaya çıkışını engellemek için İsrail’in Batı Şeria’dan çekilmesi fikrini ülke güvenliği açısından kaçınılmaz bir opsiyon olarak görmektedir. Bu çerçevede İsrail Ordusu, Mossad, Şin-Bet gibi çeşitli güvenlik kurumlarından emekli ya da çalışan 9 bin kişiyi temsil eden İsrail Güvenlik Komandoları isimli bir oluşum İsrail’in orta-uzun vadeli güvenliği açısından iki devletli çözümü desteklemesi gerektiği konusunda siyasi elitlere yönelik bir kampanya yürütmektedir¹⁴. Bu durum Batı Şeria’nın işgalinin yarattığı güvenlik ve istikrar sorunlarının İsrail toplumunda, bilhassa da siyasi elitler arasında bölücü bir soruna dönüşme potansiyeli olduğunu göstermektedir. Daha önce de işaret edildiği gibi işgalin yarattığı temel problem bir yandan İsrail’de ciddi bir demografik tehdit algısı oluştururken diğer yandan sürdürülemez siyasal ve jeopolitik ikilemler yaratmasıdır.

Demografik Tehdidi Ortadan Kaldırma Çabası ve Yerleşimler

1967 döneminin büyük partileri olan İşçi Partisi ve Likud bu ikilemlere dair çözüm üretmek yerine belirsizliği devam ettirmişler ve işgal edilen topraklarda Yahudi yerleşimcilerin illegal yerleşimler kurmalarına destek vermişlerdir. 1967 Savaşı’nda işgal edilen Batı Şeria’daki bilhassa kamu arazileri ve özel mülkiyetler üzerinde kurulan Yahudi yerleşimleri bir yandan bu işgal edilen bölgelerde fiili bir İsrail egemenliği oluşturmak diğer yandan Batı Şeria’daki demo-

grafik dengeyi İsrail lehine döndürmek amacıyla İsrail tarafından desteklenen girişimler olmuştur.

Son birkaç yıldır Knesset'teki tartışmalarda yüksek nüfuslu bazı yerleşim yerlerinin İsrail'e dahil edilmesi ciddi destek görmüştür. Halihazırda ilhak edilmesi öngörülen yerleşimlerin tamamı C bölgesindedir. Bu da gösteriyor ki İsrail, Oslo II'deki kategorilerin açıklarını kullanarak tedrici bir ilhak politikası izlemektedir.

1995 yılında imzalanan Oslo II Anlaşması'nda Batı Şeria arazisi idari olarak A, B ve C olmak üzere üç kategoriye bölünmüştür. Bu kategori-

lerdeki arazilerin hiçbiri tek parça değildir. Anlaşma uyarınca A kategorisinde, Batı Şeria yüzölçümünün %3'ünü oluşturan adacıklar şeklindeki arazilerde Filistin Otoritesi'nin tam kontrolü ve güvenliği sağlaması öngörülmüştür. B kategorisinde sivil kontrol yine Filistin Otoritesi'ne aitken güvenliğin Filistin polisi ve İsrail askeri arasında işbölümüyle sağlanmasına karar verilmiştir. Batı Şeria'nın yaklaşık %73'üne tekabül eden C kategorisindeki bölgelerde ise İsrail'in sivil ve askeri kontrolü elinde tutması öngörülmüştür. Her ne kadar Filistin Otoritesi'nin toprağı olarak tanınsa da C bölgesindeki toprakların Filistinlilerce kullanımı mümkün değildir ve Yahudi yerleşimciler bu bölgede faaliyetlerini serbestçe devam ettirmektedir.¹⁵ İsrail İstatistik Bürosu verilerine göre 2016 itibarıyla Batı Şeria'daki yerleşimci sayısı 401 bin 556'dır.¹⁶ İşgal altında tutulan topraklardaki yerleşimlerin çatı kuruluşu olan Yeşa Konseyi'nin 2017 verilerine göre de Batı Şeria'da 421 bin yerleşimci yaşamaktadır.¹⁷ İsrail'in toprak politikası da hızla artan nüfusa paralel olarak ilerlemektedir. İsrail bir yandan yerleşimleri yasallaştırmak için düzenlemeler yaparken¹⁸ diğer yandan Batı Şeria'daki yerleşimlere yönelik genişlemelerin önünü aç-

maktadır¹⁹. Son birkaç yıldır Knesset'teki tartışmalarda yüksek nüfuslu bazı yerleşim yerlerinin İsrail'e dahil edilmesi ciddi destek görmüştür²⁰. Halihazırda ilhak edilmesi öngörülen yerleşimlerin tamamı C bölgesindedir. Bu da gösteriyor ki İsrail, Oslo II'deki kategorilerin açıklarını kullanarak tedrici bir ilhak politikası izlemektedir.

İsrail'in işgal ettiği topraklardaki egemenliğini genişletme çabalarının Yahudi yerleşimcilerin sunduğu demografik potansiyelle bağlantılı olduğu da açıkça görülmektedir. Yerleşimler yoluyla fiili durumlar yaratarak egemenlik alanını tedrici şekilde genişletme, İsrail açısından demografik riski minimize ederek topraklarını bütünlüğünün yegâne seçeneği haline gelmiştir. Bu açıdan yerleşimler İsrail'in tehdit olarak gördüğü Filistinli Arap nüfusa karşı demografik ve teritoryal genişlemenin bir aracıdır.

İsrail'in ilk başbakanı ve kurucu figürü David Ben Gurion'a göre transfer “Devletin yaşaması için gerekli maddi imkanları verirken milli güvenliği maksimize etmeyi de sağlamaktadır.” Bu da İsrail'in ideal olarak gördüğü demografik yapının gerekirse güç kullanılarak sağlanmasının milli güvenliğin en temel unsurlarından biri olduğunu göstermektedir.

Filistin'de “Arap Sorunu” ve Transfer Fikri

İsrail'in demografik tehdit algısına karşı geliştirdiği stratejilerden biri de transfer fikridir. Bu fikir İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinden çok önceleri Siyonist siyasetçilerin zihninde,

demografik tehdidin bertaraf edilmesi için Filistinli Arap halkın Filistin dışındaki Arap ülkelerine transfer edilmesi şeklinde yer bulur. İsrail'in ilk başbakanı ve kurucu figürü David Ben Gurion'a göre transfer “Devletin yaşaması için gerekli maddi imkanları verirken milli güvenliği maksimize etmeyi de sağlamaktadır.”²¹ Bu da İsrail'in ideal olarak gördüğü demografik yapının gerekirse güç kullanılarak sağlanmasının milli güvenliğin en temel unsurlarından biri olduğunu göstermektedir. Halihazırda Filistin'in Yahudilerce kolonileştirilmesinin temel sloganlarından birisi “Topraksız bir halk için halksız bir toprak.” olagelmıştır.

Theodor Herzl, hiçbir kitabında ya da yazısında yer vermemesine rağmen 12 Haziran 1895 günü günlüklerine yazdığı satırlarda transfer fikrinin çözüm olabileceğinden bahsetmiştir: “Sakince istimlak etmemiz gerekir... Cebinde kuruşu olmayan nüfus için bu topraklarda iş edinmeyi engellerken sınırın ötesinde, gidecekleri ülkelerde istihdam olanakları sağlamalıyız... El koyma ve fakirlerin transfer süreçleri birbirinden ayrı ve dikkatlice yürütülmesi gereken süreçlerdir.”²² Ben Gurion devletin ilan edilmesinden önceki düşünceleri de transfer fikrinin zaten var olduğuna işaret etmektedir: “Siyonizm Yahudilerin transferidir. Arapların transferine gelecek olursak bu diğer herhangi bir transferden çok daha kolaydır. Çevremizde Arap devletleri var... ve eğer (Filistinli) Araplar buralara taşınırsa durumlarının iyileşeceği ayan ortadadır.”²³

Transfer fikri aynı zamanda Ortadoğu siyasetine şeklini veren ve bölgedeki karmaşanın doğuşuna zemin hazırlayan büyük güçlerden de destek bulmuştur²⁴. 1948 Savaşı sonrasında Filistinli Arap kitlelerin topraklarından sürülmesi üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Ernst Bevin nüfus meselesi üzerine şunları söylemiştir: “Çok sayıdaki Arapın Yahudi yönetimi altındaki topraklardan gitmesinin Filistin'de istikrarlı bir barışa ulaşılmasını kolaylaştırdığı söylenebilir ki zaten böyle bir şey için bazı nüfus transferleri gerekli olacaktı.”²⁵ İngiltere'nin Kahire'de yer alan istihbarat bürosundan yazılanlara göre de

Arap nüfusun Yahudilerin işgal ettiği yerlerden gitmesi, sunulan paylaşım planlarına göre birbirinden ayrı bir Yahudi ve bir de Arap devletinin var olmasını mümkün kılacaktı. Zira bu demografik değişimle birlikte nüfuslar birbirine yaklaşıyordu. Öncesinde bu tarz transfer fikirlerine karşı çıkılıyordu zira demografik bir dengenin yakalanması için Yahudilerin işgal ettiği bölgelerden transfer edilmesi gereken Arap nüfusu Ürdün'ün ele geçirdiği bölgelerden transfer edilmesi gereken Yahudi nüfusunun kırk katıydı. Ancak 1948 Savaşı sonrasındaki değişimle bir dengeye yaklaşılmıştı.²⁶ ABD'nin Kudüs Başkonsolosu William Burdett "ABD bir Yahudi devletinin kuruluşuna destek vermişse, belli bir istikrara ulaşması açısından bu devletin homojenliğini desteklemesi gerektiğini de"²⁷ belirtmiştir.

Filistinli Arapların transferine yönelik ilk sistematik çalışma, İngiliz Peel Komisyonu'nun çalışmalarını tamamlayıp mevcut demografik yapının Filistin'deki muhtemel bir barış ve istikrar ortamına zarar vereceğini ve nüfus transferinin işe yarayabileceğini açıklamasının ardından Yahudi Ajansı'nın kurduğu bir komite tarafından Kasım 1937'de yapılmıştır. Bu komiteye göre ilk etapta kiraladıkları topraklarda ziraat yapan çiftçiler, zirai işçi olarak çalışan topraksız çiftçiler ve 3 dönümden az toprağı olanlar 10 yıllık bir süreçte Ürdün'den alınan topraklara yerleştirilecektir.²⁸ Ben Gurion Peel Komisyonu'nun önerisini heyecanla karşılamıştır: "Böylelikle daha önce İlk Tapınak ve İkinci Tapınağın olduğu dönemde bile elimizde olmayan bir imkân bize verilecek: nüfus transferi imkânı!"²⁹ İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin Yahudilere karşı yürüttüğü sistematik zulümden ilham alan Siyonist Zeev Jabotinsky aynı dönemde "dünya kitlesel sınır dışı etme olaylarına alıştı, hatta bu fikri sevmeye bile başladı."³⁰ demiştir.

Transfer, İsrail'in siyasi çevrelerinde önemli bir kavram olagelmıştır. 1980'lerde İsrail'deki ırkçı parti Kach'ın kurucusu Meir Kahane

Günümüzdeki İsrail Savunma Bakanı Avigdor Liberman 2004 yılında "Nüfus Bölgesi Değişim Planı" başlığı altında bir plan sunarak Arapların yoğun olarak yaşadığı bölgeleri Filistin Otoritesine verip Batı Şeria'da Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı yerleri İsrail topraklarına dahil etme önerisinde bulunmuştur.

1980'lerde İsrail-Filistin sorununun yegâne çözüm yolunun "bütün Arapların zorla sürülmesi olduğunu"³¹ söylemiştir. 1992 yılında İsrailli Milletvekili Rehavam Zeevi Arap devletleriyle nüfus transferi konusunda anlaşmalar yapılarak Filistinlilerin diğer Arap ülkelerine gönderilebileceğini söylemiştir.³² Günümüzdeki İsrail Savunma Bakanı Avigdor Liberman 2004 yılında "Nüfus Bölgesi Değişim Planı" başlığı altında bir plan sunarak Arapların yoğun olarak yaşadığı bölgeleri Filistin Otoritesine verip Batı Şeria'da Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı yerleri İsrail topraklarına dahil etme önerisinde bulunmuştur.³³ O günden günümüze dek transfer fikri toplumsal olarak da gittikçe zemin kazanan bir fikir olmuştur. Son dönemde yapılan anketlere göre İsraillilerin neredeyse yarısı Filistinlilerin sürülmesi gerektiği düşünmektedir.³⁴

Yüzyıllık bir ölçekte bakıldığında Siyonistlerin zihnindeki transfer fikrinin tarihi İsrail'in demografik tehdidi nasıl algıladığı ve bununla nasıl başa çıkmaya çalıştığına dair önemli ölçüde fikir vermektedir. Tarihsel izlenim İsrail'in demografik tehdit algısının oldukça varoluşsal bir güvenlik unsuru olduğunu açıkça göstermektedir.

Sonuç

İsrail ve Filistin coğrafyasının demografik potansiyelleri ve mevcut demografik dağılıma dair algılar makro ölçekte İsrail stratejisinin önemli ve fakat yeterince göz önünde bulundurulmayan unsurlarından birisi. Bu meselenin nasıl güvenlikleştirildiği ve hangi bağlamlarda tartışıldığı, bilhassa yerleşimler örneğinde sunulduğu şekliyle, İsrail'in bulunduğu coğrafya ve işgal ettiği topraklarla olan ilişkisini ciddi biçimde gözler önüne sermektedir.

Günümüzde İsrail'in demografik bir tehdit altında olup olmadığı yoğunlukla tartışılan bir konu. Ancak verilere dayalı olarak demografik trendlerin nerelere yöneldiği kadar nüfusa dair söylem ve bu söylemlerin meşrulaştırma mekanizmaları da mevcut durumu anlamak adına önemlidir. Dolayısıyla bu makalede İsrail'in bir demografi probleminin olup olmadığından çok demografik sorun söylemini nasıl kurguladığı ve bu söylemle ne tarz politikalara zemin hazırladığı ele alındı.

Yahudi devleti fikri Yahudi sorununa bir çözüm fikri olarak ortaya atılmıştı. Yani Avru-

pa'da Yahudilere yönelen ve 6 milyon Yahudi'nin hayatına mal olan Nazi anti-Semitizminin yegâne çözümü Yahudilerin bir devlet kurarak kendi kaderlerine yön verebilecek konuma gelmeleri ve dünyadaki diğer insanlar gibi bir devletin vatandaşları olarak normalleşmeleliydi. İsrail'in bağımsızlık ilanının tam olarak 70. yılına yaklaştığımız zamanlarda İsrail'in Yahudileri normalleştirerek güvenlik vaadini yerine getirip getiremediği tartışılabilir bir mesele olarak önümüzde duruyor. Diğer yandan İsrail'in kendi güvenliğine yönelik tehditleri algılayış biçimleri ve geliştirdiği reflekslerin kurucu birer unsur haline geldiğine şahit oluyoruz. İsrail'in güvenliği üzerinde düşünmek İsrail'in kendine yönelen tehditleri ne şekilde işlevselleştirdiğini hesaba katmayı da gerekli kılıyor. İsrail'in varoluş stratejisi çeşitli jeopolitik-demografik tehditler ve bu tehdit alanlarının güvenlikleştirilmesi üzerinden düşünüldüğünde Yahudi devleti Yahudi sorununu çözmek yerine onu yeniden, bu defa küresel düzeyde kurgulamanın bir aracına dönüşmüş oluyor. Dolayısıyla Yahudi sorununun yeniden icadı/inşasının önemli ayaklarından birisi de İsrail'in demografik tehdit algısı olarak önümüze çıkmaktadır.

Kaynakça

- ¹ Redefining Security in the Middle East, p. 2
- ² Redefining Security in the Middle East, p. 5
- ³ Redefining Security in the Middle East, p. 4
- ⁴ Ben-Gurion, As Israel Fights, 68–69, text of Ben-Gurion's speech at the meeting of the Mapai Council, 7 Feb. 1948. As Yosef Nahmani, the director of the JNF office in eastern Galilee and a veteran Zionist defence activist, jotted down in his diary: "In my heart there was joy mixed with sadness. Joy that the peoples [of the world] had at last acknowledged that we were a nation with a state, and sadness that we lost half the country . . . and . . . that we have 400,000 Arabs . . ."
- ⁵ Benny Morris ve diğer Revisyonist tarihçilere atf.
- ⁶ Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail
- ⁷ <http://www.cicred.org/Eng/Publications/pdf/c-c26.pdf>
- ⁸ http://www.levyinstitute.org/pubs/1967_census/vol_1_intro.pdf
- ⁹ <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/is.html>
- ¹⁰ https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/print_we.html
- ¹¹ From Beirut to Jerusalem, 254.
- ¹² <http://www.peaceindex.org/indexMonthEng.aspx?num=306>
- ¹³ <https://www.haaretz.com/opinion/.premium-the-dangers-of-annexing-the-west-bank-1.5490602>
- ¹⁴ <http://www.cis.org.il/about#.WrNxEPFLBI>
- ¹⁵ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491495/EXPO-AFET_SP\(2013\)491495_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491495/EXPO-AFET_SP(2013)491495_EN.pdf)
- ¹⁶ http://www.cbs.gov.il/ishuvim/ishuvim_main.htm
- ¹⁷ <https://www.timesofisrael.com/settler-group-says-421000-israelis-now-living-in-west-bank/>
- ¹⁸ https://www.nytimes.com/2017/02/06/world/middleeast/israel-settlement-law-palestinians-west-bank.html?_r=1
- ¹⁹ <https://www.salon.com/2018/01/07/israel-moves-to-annex-the-west-bank-this-is-how-the-two-state-solution-dies/>
- ²⁰ <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-likud/likud-party-calls-for-de-facto-annexation-of-israeli-settlements-idUSKBN1EP0M2>
- ²¹ לש תימלועה הצעומה, "ונתונידמ יכרד לע", ווירוג-נב דוד דוחיא[=תודהאטה – (צ.ס.) וויצ-ילעופ דוחיא 1937 טסוגואב 7 – ילויב 29, דיריז, [ימלועה
- ²² Herzl, Complete Diaries of Theodor Herzl, s. 88.
- ²³ Expulsion of Palestinians, 159.
- ²⁴ <https://ia800500.us.archive.org/9/items/AHistoricalSurveyOfProposalsToTransferArabsFromPalestine1895-1947/a-historical-survey-of-proposals-to-transfer-arabs-from-palestine-1895-1947-chaim-simons-1998-history.pdf>
- ²⁵ Birth of the Palestinian Refugee Problem, 39.
- ²⁶ Birth of the Palestinian Refugee Problem, 39-40.
- ²⁷ Birth of the Palestinian Refugee Problem, 40.
- ²⁸ <http://www.1948.org.uk/population-transfer-committee/>
- ²⁹ ימיהכלניות: ארץ ישראל בתקופת המנדט
Tom Segev, שגב, s. 328
- ³⁰ ימי הכלניות: ארץ ישראל בהקופמ הנדט
Tom Segev, שגב, s. 330
- ³¹ ? 'עמ, לשכים בעניכס, מאיר כהנא
הרעיון של ההעברה (טרנספר) של הערבים מארץ ישראל הכנסת, הצעת אי אמן לממשלה בשל אי נכונותה לקבל אה
מעל בימת, 23.11.1987.
<http://www.rabbikahane.org/ArticleView.aspx?id=604>
- ³² מצע מפלגת מולדת לכנסת ה-13, s. 15
<http://primage.tau.ac.il/libraries/brender/parties/1273008.pdf>
- ³³ <https://www.degruyter.com/view/j/lehr.2008.2.1/lehr.2008.2.1.1021/lehr.2008.2.1.1021.xml>
- ³⁴ <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/03/08/key-findings-religion-politics-israel/>

Notlar

“

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Türkiye’de eksikliği hissedilen Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM, Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye, gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu’daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır. Ortadoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

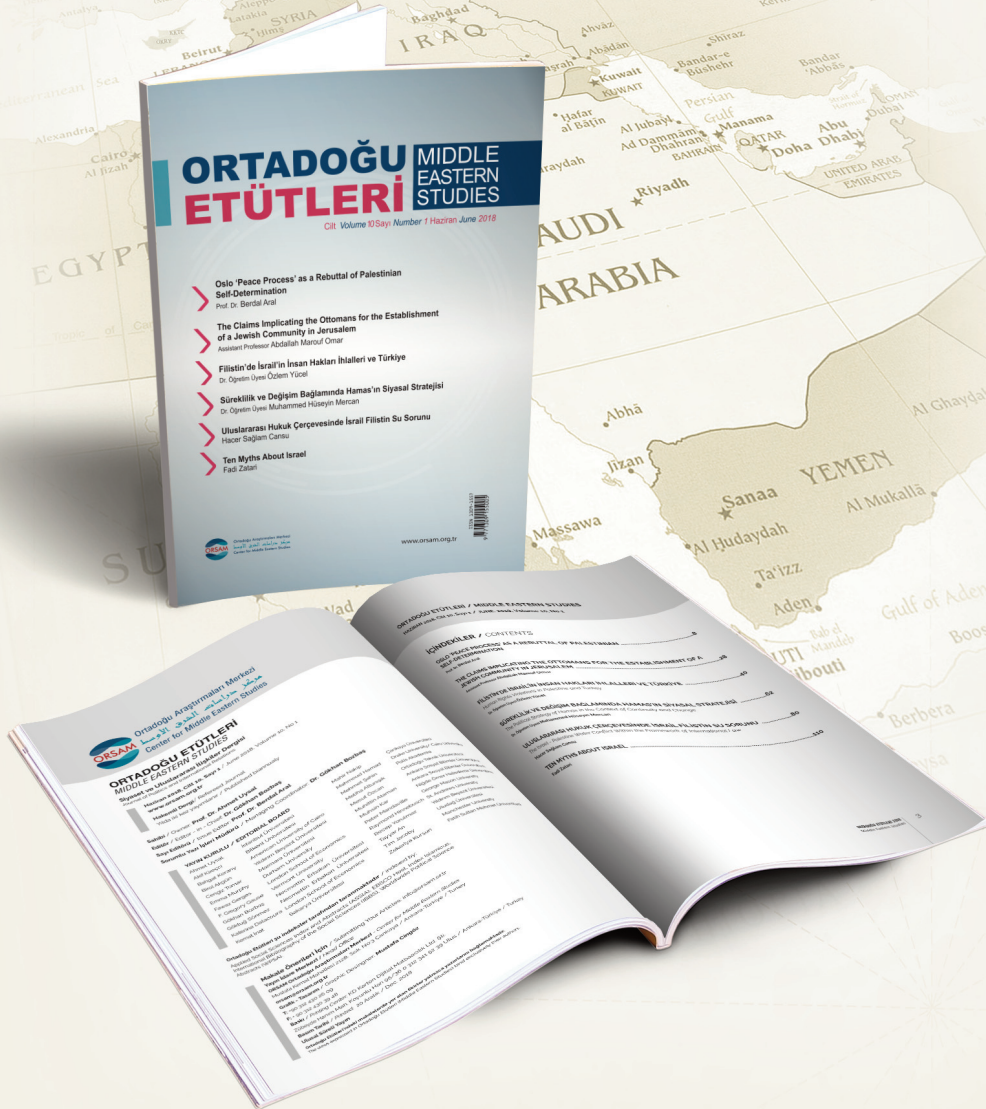
Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

”

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

+90 (312) 430 26 09
+90 (312) 430 39 48

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

orsamtr